

Na smučeh skozi zgodovino

Že 5500 let si ljudje s smučmi lajšamo hojo po zasneženi pokrajini

Besedilo: Mateja Pate

Fotografije: arhiv Svetozarja Gučka

Če bi vas kdo vprašal, do kod segajo korenine slovenskega smučanja, bi verjetno najprej pomislili na znamenite bloške smučarje. In zadeli žebljico na glavico, saj je že Janez Vajkard Valvasor v svoji Slavi vojvodine Kranjske, ki je izšla leta 1689, opisal, kako kmetje na lesenih »dilcah« po kačje viju-gajo po snegu. Njegovo poročilo se je glasilo tako-le: »Poleg tega poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redke izum, kakršnega nisem videl še nikoli v nobeni deželi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četrtr palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi. Spredaj sta deščici ukrivljeni in navzgor zavilnjeni. Na sredi je usnat jermen, da se vtikajo noge vanj; na vsako nogo se pritruje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v

rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se driča, lahko bi zapisal tudi smuka ali leti po najbolj strmem pobočju.«

Najstarejše smučiči segajo v čas okoli 3500 let pred našim štetjem. Smučiči so se po obliki in dolžini med seboj in v primerjavi z današnjimi seveda precej razlikovale, vse pa so imele skupni namen: olajšati hojo po snegu. Tako so jih v zgodovini kmalu koristno uporabili tudi za vojne namene: prvi zapis o tem, da je smučič – v bitki za Oslo – uporabljala vojska, sega v leto 1200. Prav švedsko-norveška vojna v začetku 18. stoletja pa naj bi imela veliko zaslug za nadaljnji razvoj smučanja, saj je v njej delovala posebna enota 2000 norveških vojakov na smučeh, večinoma prebivalcev doline Telemark. Po vrnitvi domov so še naprej gojili smučanje in ga širili med prebivalci; ti so ga zanesli tudi v Oslo, kjer sta se začeli množična izdelava in prodaja smučarske opreme, od tam pa se je do sredine 19. stoletja razširilo na vso Norveško. Prvo smučarsko tekmovanje na svetu je potekalo leta 1843 v norveškem Tromsøju, zmagovalec pa je bil Laponec, ki je 5 kilometrov dolgo progo pretekel v 29 minutah.

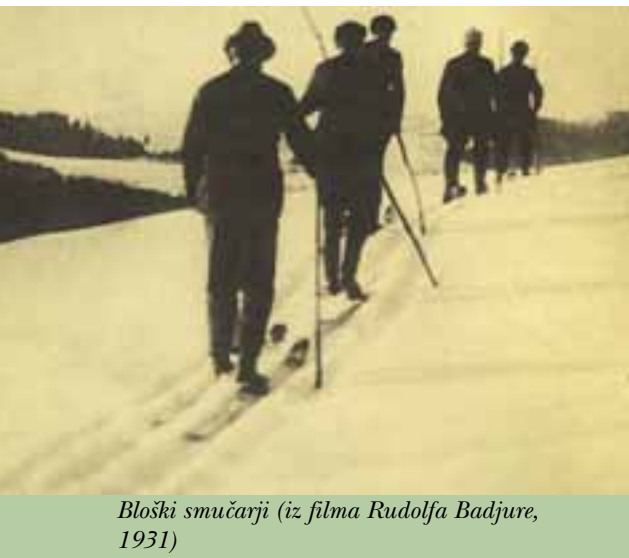
Iz Herbersteinovih Moskovskih zapiskov, smučanje v pokrajini Perm (arhiv Svetozar Guček)

Smučarji na Bloški planoti

Na območju Slovenije smo smučali že precej pred Valvasorjevim zapisom v Slavi vojvodine Kranjske. Smučiči so iz prvotne domovine Koreje k nam prišle po dveh poteh. Po tako imenovani južni poti preko zakarpatske pokrajine Perm (smu-

čanje v tem delu sveta je že leta 1549 popisal Žiga Herberstein v svojih Moskovskih zapiskih) so se znašle na Blokah že v 6. stoletju. Bloške smuči so bile dolge od 130 do 180 cm, široke do 12 cm in debele do 2 cm. Stranska robova sta bila na vrhnji strani posneta, krivina je bila relativno dolga in to-po odrezana, kot vez je služilo streme iz vrvice, žice ali usnja, ki je bilo nameščeno pred težiščno točko smuči, kar je pomenilo, da so se smuči pri dvigu povesele nazaj, to pa je bilo povezano s tehniko hoje na smučeh. K smučem je sodila tudi 1,5 do 2 m in 2-3 cm debela palica, ki so jo uporabljali predvsem pri smuku navzdol. Kmetje so jih sprva uporabljali kot izvrsten pripomoček za delo v gozdu in lov (utilitarno smučanje), v tej večini pa so se tako izurili, da so lahko smučali čepe in hkrati streljali zajce, kar so bili pravzaprav začetki biatlona. Zanimivo je tudi, da so Bločani obvladali viju-ganje na smučeh že davno pred Norvežani, ki so zavijanje iznašli šele v začetku 19. stoletja. Poleg tega, da so smuči uporabljali kot prometno sredstvo, so jih prebivalci Bloške planote uporabljali tudi za zabavo, predvsem na pustni torek, ki je veljal za praznik vseh »drsalcev«. Zaton starosvetnega smučanja na Blokah se je začel po 1. svetovni vojni, dokončno pa je zamrlo med drugo svetovno vojno, ko so Italijani odredili zaplembo vseh smuči na Bloški planoti, vendar so jih domačini raje poskrili oziroma uničili.

Bloški smučarji (iz filma Rudolfa Badjure, 1931)

Smuči po pošti iz Skandinavije

Druga pot, po kateri so smuči zašle v naše kraje, pa je bila severna preko Skandinavije. Od tam si je Edmund Čibej iz Lokavca, ki je na Gori, planoti nad Vipavsko dolino, v drugi polovici 19. stoletja služboval kot učitelj, naročil prvi par smuči, ki je na ozemlje današnje Slovenije prišel s severa. O tem, kako jih je zasledil, je v svoji kroniki pisal takole: »Leta 1888 sem čital v dunajskem nemškem listu Weltblatt, da je slavni Norvežan Fritjof Nansen, ki je preiskoval in prepotoval ledeno in zasneženo Grenlandijo, namesto imenovanih krpeljev iznašel pripravo, ki jo je imenoval ski, in ki v velikem nadomešča že imenovane krpelje. V listu je bila slika te priprave, ki me je zelo mikala. Potom uredništva imenovanega lista doznal sem, da se da kupiti tako pripravo v Oslu (Kristijanija) na Norveškem, v tejintej trgovini in stane 15 goldinarjev avstrijske veljave. Smučke so došle po mojem naročilu, in sicer je bila priložena še enako dolga palica z obročkom na spodnjem koncu. Toda ne malo me je ozlovoljilo, da je pošiljka došla brez potrebnega navodila, kajti kako naj vendar pričem in kako naj sploh ravnam s to – na videz – nerodno pripravo?«

Z veliko dobre volje in truda je Čibej po vztrajnih vajah na gričih okoli šole ob številnih dovtipih opazovalcev le ugotovil, kako se smučanju streže, in posledično močno olajšal zimsko delo gozdarjem in lovcem v Trnovskem gozdu. Na Gori so torej začeli uporabljati smuči – verjeli ali ne – tisoč let za Bločani, da pa prebivalci dveh tako odmaknjenih planot niso prišli v stik, niti ni presenetljivo, saj se je pisalo 19. stoletje. Zgodba o Čibeju in njegovih smučeh ne bi bila nič posebnega, dasiravno je zanimiva, če ne bi imel nadaljnji potek dogodkov velikega vpliva na razvoj smučanja kot športa. Bloško starosvetno smučanje namreč kljub temu, da spada med najstarejše v Evropi, ni imelo nikakršnega vpliva na razvoj modernega športnega smučanja. Širši javnosti je bloško smučanje odkril šele Rudolf Badjura leta 1913, ko je iskal primerne terene za smučanje in »na novo odkril Bloke«. Gorjani pa so že leta 1895, šest let po Čibejevih prvih smuških korakih, ki so zabavali staro in mlado, priredili prvo smučarsko tekmovanje, ki naj bi bilo po pisnih virih četrto v Evropi. Gozdarji in lovci so se pomerili v kombinaciji teka in spušta, s snežkami, kakor so takrat imenovali smuči,

pa so morali osvojiti Golak (1495 m), najvišji vrh Trnovske planote. Glavni namen tega izleta, kakor je kasneje pisalo v časopisu Soča, je bil »povzdigniti ta sport in praktično pokazati, da je za naše gore snežka po zimi neprecenljive vrednosti.« In še ena zanimivost: direktor gozdnega gospodarstva na gradu Snežnik, E. H. Schollmayer, je leta 1891 dobil smuči s Švedske in za smučanje navdušil grajsko gospodo, dve leti kasneje pa je napisal prvi priročnik o smučanju »za gozdarje, lovce in turiste«.

Smučarski oldtimerji modernega časa

Wd tkrt je minilo že duosti let, bi rekli Gorjani. O silovitem napredku smučanja in opreme ni vredno izgubljati besed. Smuči že davno niso več nepogrešljiva zimska delovna oprema gozdarjev in lovcev. Z njihovo uporabo je seznanjen domala vsak otrok, še preden se nauči branja in pisanja, les in usnje so zamenjali živopisani umetni materiali, ki ustrezajo dandanašnjim smučarskim šegam

Bloške smuči v tovarni Elan

Naslovnica prvega smučarskega priročnika iz leta 1893

in navadam. Na lesene »dilce« bi lahko naleteli le še v kakšnem pajčevinastem kotu kleti ali pa v muzejih, skupaj s porumenelimi fotografijami iz pionirskih časov smučanja, če ne bi bilo navdušencev posebne vrste. Ker je to malo daljša zgodba, bo treba ponovno poseči v zgodovino.

Ob stoti obletnici prve smučarske tekme pri nas, leta 1995 torej, so Gorjani pripravili tekmovanje s staro smučarsko opremo in razstavo o razvoju smučanja in skakanja na Gori. Kmalu zatem je nekaj smučarskih zanesenjakov začelo premišlevati o tem, kako bi prišli do smuči iz Čibejevih ča-

sov. Originali so se že davno izgubili, zato so prišli na idejo, da bi njihove kopije poskusili izdelati kar sami. Rečeno, storjeno. Z nekaj vohunske žilice so na neki razstavi starih smuči naredili njihove natančne skice in se lotili dela. Veselje ob prvem »doma« narejenem paru smuči je bilo neizmerno in kmalu so bili vsi člani sedanje demonstratorske skupine Edmund Čibej, ki sodi pod okrilje Društva za ohranjanje naravne in kulturne dediščine Gora, opremljeni s popolno »starodavno« smučarsko opremo: lesene smuči brez robnikov, usnjeni čevlji, usnjene vezi s prosto peto, kot smuči dolga palica. Oblečeni po zadnji športni modi iz 19. stoletja so svoj prvi nastop pred širšo publiko doživeli na pohorski Zlati lisici leta 1996, ko so opremo

le razkazovali, ne pa tudi uporabljali. Rezlanja (v prevodu: smučanja) se takrat še niso lotili ... Kasneje, ko so se priučili tudi tega, so zelo uspešno nastopali na različnih mednarodnih tekmovanjih smučanja po starem, demonstrirali staro telemark smučanje in druge sloge smučanja po starem ter odnesli kup priznanj in nagrad, med njimi sta najpomembnejši prvi mesti na dveh največjih mednarodnih prireditvah v Livignu in na ledeniku Val Senales. In ker zgledi vlečejo, so zgledu prve skupine starosvetnih smučarjev pri nas kmalu sledile še druge. Tako imamo danes v Kamniku Kamniške grče, v Kropi Ta lesene, v Škofji Loki Rovtarje, v Ajdovščini skupino Marjana Batagelja in v Bovcu Drajcen drajcen. ◦

Mojih pet minut v Julijcih

Zadovoljstvo, ko človek stori tisto, kar zmore

Besedilo: Erna Anderle

Vsak začetek šolskega leta prinese mnogo napornih dni. Predvsem zato, ker je tudi v popoldanskem času še več obveznosti kot sicer. V sredini najlepšega meseca, oktobra, sem začutila močno utrujenost in vedela sem, kaj moram storiti. Zaradi »indijanskega poletja« je bila odločitev še veliko lažja. Upala sem le, da bodo noge vzdržale, pa ne zaradi kondicije ...

Po notranji mir v gore

V petek popoldne sem se že vzpenjala s primerno težkim nahrbtnikom skozi Kot. Po poti skozi gozd in ruševje je bilo senčno in vlažno, skozi glavo pa so še švigale misli, povezane z delom v vrtcu. Kako bi storila to, kako ono ... Kar prisiliti

sem se morala, da sem odgnala »dolinske« probleme. Pri tem mi je pomagala narava, ki je bila ode ta v paleto toplih barv. Skalne strmine in modro nebo so dodali le še piko na i. Ko sem se vzpenjala po strmi zavarovani plezalni poti na Rjavino, ni bilo časa za druga razmišljanja kot to, da pravilno postavim roke in noge in se z vsakim korakom dvignem višje. Spomin mi poleti nekaj let nazaj, ko smo se po isti poti umikali pred nevihto. Takrat smo si čim prej želeli z grebena, sedaj pa sem se grebena veselila, saj sem vedela, kako blizu je vrh. Potem sem hitro nadaljevala, saj so jesenski dnevi vse krajši. Na podih je bilo še nekaj snega in tisti, ki je ležal v senci, je bil kar trd. Preko Rži me je pot pripeljala na Kredarico, kjer sem tudi sama pogledala sončni zahod, ki so ga občudovali hri-